

FOLKLORLIQ SHIG'ARMALARDIN ILMDE IZERTLENIWI

Qudaybergenova Rushona

ÓZMKÓMI NF "Folklor hám etnografiya" kafedrası

"Folklor hám etnografiya" qaniygeligi sırtqı bólim 2-kurs studentı

Moyanov Iqlasbay Jiyenbaevich

dotcent, PhD

Ózbekistan mámleketlik kórkem óner hám mádeniyat instituti Nókis filyali

<https://doi.org/10.5281/zenodo.10464083>

Annotaciya. *Bul maqalada folklor shıǵarmalardıń ilimde izertleniwi, tariyxıy maǵlıwmatlar menen kórsetip berilgen.*

Gilt sózi: *Folklor, tariyx, dástan, úrp – ádet, muzıka, oınlar, qosıqlar salt-dástúrler, úrip-adetler, saz, sóz.*

FOLKLORE STUDIES OF WORKS IN SCIENCE

Abstract. *This article examines folklore as a scientific study of works of art with historical references.*

Key word: *folklore, history, epic, tradition, music, dances, songs traditions, customs, word, word.*

ФОЛЬКЛОР ИССЛЕДОВАНИЯ ПРОИЗВЕДЕНИЙ В НАУКЕ

Аннотация. *В этой статье рассматривается фольклор как научное исследование художественных произведений с историческими ссылками.*

Ключевое слово: *фольклор, история, Былина, традиция, музыка, танцы, песни традиции, обычаи, слово, слово.*

Orta Asiya xalıqlarınıń eń áyyemgi zamanlarǵa baylanıslı ayırım awızeki estelikleri bazı bir negizler bizge shekem saqlanıp qalǵan. Bul tiykarlar tariyx kitapları, ilimiy shıǵarmalar, jazba estelikler hám basqalardan ibarat bolǵan. Antikalıq dáwirdegi tariyxshılardan Gerodot, Kteziy, Polien, Hires Mitilenskiy hám basqalardıń kitaplarında xalıq awızeki dóretiwsılıǵınıń ayırım shıǵarmalarınıń mazmunın gúrriń etip qaldırǵan. Sonday – aq, orta ásir tariyxshılardan Hamza Isafoniy, Tabariy, Másudiy, Beruniy hám basqalardıń shıǵarmalarında da awızeki ádebiyatqa baylanıslı qımbatlı materiallar hám maǵlıwmatlar bar. "Avesto", "Bexustun", "Bundaxishi", "Denkard" sıyaqlı jazba esteliklerinde awızeki ádebiyattıń bazı bir úlgeri orın alǵan. Áyyemgi Qıtay tariyxshılarıda úlkemizdiń turmıs tárizi xalqımız úrp – ádetleri, muzıkası,

oyinlari hám qosıqları haqqında qımbatlı maǵlıwmatlar lingvistikalıq “Devonu luǵoti turk” inde áyyemgi qosıq, lirikalıq qosıq hám maqallardan bir qansha úlger beredi.

Málim bolǵanıday, ayırım tariyxıy faktlerdiń tolıq yadda qalmaytuǵınlıǵı, zaman talabı menen umıtlıwı nátiyjesinde, olardı saqlap qalmawshılıq, yamasa ózgeriliwı, talqılanıwı ayırım jaǵdaylarda ushırasıp turadı. Sonıń ushında ayırım jaǵdaylarda tariyxıy waqıyalar hám hádiyseler folklor shıǵarmalarında tolıq sáwlelenbeydi. Bazı bir waqıtları bolsa dástanlarda bar bolǵan qosıq qatarlarınıń umıtlıwı, yamasa onıń ertek formasına keltirilip qoyılıwı da ushırasadı yamasa kerisinshe erteki dástanǵa aylantırıwı múmkin. Folklor shıǵarmalarında júz beretuǵın usı sıyaqlı hádiyseler onıń mazmun mánisin quraydı. Sóz sheberliginiń dástlepki úlgeri insannıń sóylewi rawajlana baslawı menen payda bola baslaǵan. Onıń payda bolıwında sol dáwirdiń sharayıtı, adamlardıń miynet hám turmıs tájiriyebeleri, dúnyaǵa kóz qaraları, úrp – ádetleri hám meresimleri sheshiwshi orın iyeleydi. Eń dástlep, olar júdá ápiwayı bolıp hár túrdegi hám waqıyalardıń bayanlanıwınan ibarat bolǵan yaǵnıy miynetti jeńillestiretuǵın, ruxın kóteretuǵın, qıyal súriwge alıp ketetuǵın ertekler hám áfsanalar jaratılǵan. Miynet barısın súyretlewshi qosıqlar payda bola baslaǵan. Eń áyyemgi fólklorlıq shıǵarmalar jazıw júzege kelmesten birqansha waqıt aldın payda bolǵan hám jazba ádebiyatıń qalıplesiwine áhmiyetli úles qosqan. Olardıń dátlepki túrleri bizge shekem jetip kelmegen, jetip kelgenleri bolsa awızdan - awızǵa, áwladtan - áwladqa ótiw barısında dóretilgen. Orta Aziya xalıqlarınıń eń áyyemgi folklorlıq shıǵarmaları bazı bir tariyxıy estelikler, yadnamalar dóretilgen.

Ǵárezsizligimizge eriskennen beri ótken qısqa múddet ishinde ata – babalarımız tárepinen jaratılǵan barlıq tariyxıy, mádeniy, ádebiy hám kórkem óner yaǵnıy xalıq awız eki dóretpelerin tereń úyreniw, talqılaw, olardaǵı ulıwma xalıqlıq hám milliy ideyalardıń zaman talaplarına sáykes túrde jas áwladtı kámil insan sıpatında tárbiyalaw jolında usı miyrasdan paydalanıw búgingi kúnniń aktual máselelerinen biri bolıp esaplanadı.

Birinshi Prezidentimiz I.A.Karimov aytıp ótkenindey ǵárezsizligimiz sebepli xalıqtıń ázeliy turmıs tarızın, dástúrlerin, úrf – ádetleri kónlikpelerin, tabiiy baylıqların hár tárepleme esapqa alıp jetilistiriw ámelde rawajlandırıw imkanıyatları jaratıldı. Jurtbasımızdıń milliy qadriyatlarımız, gózzal úrp – ádetlerimizdi uzaq asirler dawamında qalıplesken bay xalıq awız-eki dóretilshiligimizdi, jaqsılıqqa shaqırıwshı mehir-muhabbat penen suwǵarılǵan bayramlarımızdı tiklew uchın olarǵa dıqqat - itibar qaratıw zárurlıǵın ǵárezsizligimizdiń dástlepki kúnlerinen baslap uqtırıp atırǵanlıǵı hám olardıń mámleket kóleminde keń jol ashıp bergenligi dıqqatqa sazawar.

Óáressizligimizdiń birinshi kúnlerinen baslap aq xalıq awız – eki poetikalıq dóretiwshiligin rawajlandırıwǵa, xalıq jaratqan ruwxıy-mádeniy miyrastı dástlepki waqıtlardaǵıday klasslıq kóz qarasta emes al kórkem óner úlgileri sıpatında baspadan shıǵarıw hám talqılawdıń imkanıyatı jaratıldı. Xalıq danalılıǵınıń óshpes úlgileri esaplanǵan folklor shıǵarmaları mazmunındaǵı jaqsılıqqa shaqırıwshı haqqında Birinshi Prezidentimiz bunday jazǵan edi: “Áyyemgi ájdatlarımız kámil insan haqqında pútkil bir aqıl talablarınıń kompleksin, zamanagóy til menen aytqanda, sharqona aqıl hásiyat Kodeksin islep shıqqan. Adam qálbinde jamannan qashıw, nadanlıqqa, ádalatsızlıqqa qarata qarsı gúresiwi kerek”, degeninde házirgi ósip kiyatıǵan jas áwlad ushın tikkeley kerekli bólgan ruwxıy tárbiya máselesi kózde tutılǵan edi.

Solay eken, Ózbekstan Joqarı oqıw orınları diziminde ruwxıy tárbiya máselelerine búgingi kún talablarınıń printsiplerin kózde tutqan halda qaralsa, kámil insan tárbiyasında xalıq danıshpanlarınıń negizi esaplanǵan xalıq awız eki dóretiwshiligi úlgileri eń áhmiyetli ruwxıy baylıq esaplanadı.

REFERENCES

1. Esemuratov B. DEVELOPMENT OF CHILDREN'S CREATIVITY ON THE BASIS OF PEDAGOGICAL TECHNOLOGY AS AN EXAMPLE OF KARAKALPAK FOLK SONGS //Modern Science and Research. – 2023. – T. 2. – №. 10. – C. 835-840
2. Esemuratov B. EDUCATION OF YOUNG PEOPLE TO PATRIOTISM, COURAGE, AND FREEDOM THROUGH SPOONS PERFORMED BY OTHERS //Modern Science and Research. – 2023. – T. 2. – №. 10. – C. 197-202.
3. Ospanova R. THE SITUATION OF USING THE CREATIONS OF COMPOSER MUKHTOR ASHRAFIY AND DONI ZOKIROV IN MUSIC LESSONS //Modern Science and Research. – 2023. – T. 2. – №. 10. – C. 190-196.
4. Ospanova R. WAYS OF DEVELOPMENT AND IMPROVEMENT OF MUSIC EDUCATION PEDAGOGY //Modern Science and Research. – 2023. – T. 2. – №. 10. – C. 822-828.
5. Jiyenbaevich M. I. The evolution of music pedagogy of the karakalpak people: Historical and theoretical aspects //Asian Journal of Research in Social Sciences and Humanities. – 2021. – T. 11. – №. 10. – C. 27-32.

6. Jiyeibaevich M. I. Competence-based approach in higher musical and professional education //ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal. – 2022. – Т. 12. – №. 4. – С. 42-47.
7. Moyanov I. TRAINING AND DEVELOPMENT OF ART PERSONNEL //Modern Science and Research. – 2023. – Т. 2. – №. 9. – С. 65-69.
8. Jiyeibaevich M. I. COMPETENCE-BASED APPROACH IN HIGHER MUSICAL AND PROFESSIONAL EDUCATION //PROMINENCE OF INFORMATION BASES& MEDIA ASSESSMENTS IN THE POST CONFLICT MARKETING ENVIRONMENT.
9. Moyanov I. TRAINING AND DEVELOPMENT OF ART PERSONNEL //Modern Science and Research. – 2023. – Т. 2. – №. 9. – С. 65-69.
10. Моянов Ы. Д. ҚОРАҚАЛПОҚ ХАЛҚИ МУСИҚИЙ ПЕДАГОГИКАСИНИНГ ТАРИХИЙ-НАЗАРИЙ ЖИХАТЛАРИ //Образование и инновационные исследования международный научно-методический журнал. – 2021. – №. 5.
11. Моянов Ы. Д. ҚОРАҚАЛПОҚ ХАЛҚИ МУСИҚИЙ ПЕДАГОГИКАСИНИНГ ТАРИХИЙ-НАЗАРИЙ ЖИХАТЛАРИ //Образование и инновационные исследования международный научно-методический журнал. – 2021. – №. 5.
12. Ануаровна О. Р. ҚОРАҚАЛПОҚ ХАЛҚ КУЙЛАРИ ВОСИТАСИДА БОЛАЛАР ИЖОДҚОРЛИГИНИ РИВОЖЛАНТИРИШ. – 2023.
13. Anuarovna U. E. IMPROVING THE MECHANISMS OF EDUCATING STUDENTS IN THE SPIRIT OF INTER-ETHNIC HARMONY BASED ON NATIONAL MUSIC IN THE CONDITIONS OF ETHNO-CULTURAL RELATIONS //International Journal of Advance Scientific Research. – 2023. – Т. 3. – №. 09. – С. 329-333.
14. БОЛАЛАР Қ. Х. К. В., РИВОЖЛАНТИРИШ И. MODERN SCIENCE AND RESEARCH //MODERN SCIENCE. – 2023. – Т. 2181. – С. 3906.
15. Ospanova R. DEVELOPMENT OF CHILDREN'S CREATIVITY THROUGH BLACK FOLK SONGS //Modern Science and Research. – 2023. – Т. 2. – №. 9. – С. 70-73.
16. Nawrizbaeva A. A. THE PERFORMANCE SKILLS OF KARAKALPAK BAKSHIS //Modern Science and Research. – 2023. – Т. 2. – №. 10. – С. 906-910.
17. Nawrizbaeva A. A. BAQSI, SÁZENDE GENJEBAY TILEWMURATOV TÍN ACTQARÍWSHÍLÍQ METHODS //Modern Science and Research. – 2023. – Т. 2. – №. 10. – С. 218-223.

18. Muxammetdinova L. THE DEVELOPMENT OF THE ART OF GIVING IN NORTHERN PAKISTAN AS AN EXAMPLE OF THE YEARS OF INDEPENDENCE //Modern Science and Research. – 2023. – Т. 2. – №. 9. – С. 74-78.
19. Maxamatdinovna M. L. FOLKLORE AS A SPECIAL FORM OF CREATIVITY //International Journal of Advance Scientific Research.–2023.–Т. 3. – №. 09. – С. 282-284.
20. Makhammatdinovna M. L. As a Means of Providing Aesthetic Education to the Students of the Art of Embroidery //Vital Annex: International Journal of Novel Research in Advanced Sciences. – 2023. – Т. 2. – №. 3. – С. 149-152.
21. Askarova Z., Maxamatdinova L. Ceremonies Solemnly Held in Connection with Public Holidays //Miasto Przyszłości. – 2022. – Т. 27. – С. 181-183.
22. Махамматдинова Л. ЎЗБЕК ВА ҚОРАҚАПОҚ МУСИҚА МАДАНИЯТИНИНГ РИВОЖЛАНИШИДА БАСТАКОРЛАРНИНГ ҚЎШГАН ҲИССАСИ //Oriental Art and Culture. – 2022. – Т. 3. – №. 2. – С. 782-786.
23. Есанов М. ФОРМИРОВАНИЕ НРАВСТВЕННЫХ КАЧЕСТВ ЛИЧНОСТИ СРЕДСТВАМИ МУЗЫКИ //Oriental Art and Culture.–2023.–Т. 4. – №. 1. – С. 719-725.
24. Ayapova K., Yesanov M. Organization of Music Lessons by the Teacher in Various Ways //Miasto Przyszłości. – 2022. – Т. 27. – С. 189-191.
25. Esanov M., Ametov A. DOIRA SAN'ATINING RIVOJLANISHI VA TARIXI //Oriental Art and Culture. – 2022. – Т. 3. – №. 2. – С. 729-733.
26. Есанов М. Знание особенностей воздействия музыкального искусства на человека //Science and Education. – 2022. – Т. 3. – №. 12. – С. 767-771.
27. Есанов М. О. ЎЗБЕК ХАЛҚ ЧОЛҒУЛАРИДА ИЖРОЧИЛИК ТАРИХИ //Oriental Art and Culture. – 2022. – Т. 3. – №. 1. – С. 578-584.
28. АЛЛАМБЕРГЕНОВА Г. ҚАРАҚАЛПАҚ БАҚСЫСЫ СӘЛМЕНБАЙ САДЫҚОВТЫҢ ДӨРЕТИҰШИЛИК ЖОЛЫ //Евразийский журнал социальных наук, философии и культуры. – 2023. – Т. 3. – №. 10. – С. 112-117.
29. Allambergenova G. THE LIFE AND CAREER OF COMPOSER OSERBAI ALLANAZAROV //Modern Science and Research. – 2023. – Т. 2. – №. 10. – С. 217-224.
30. Allambergenova G. GOALS AND OBJECTIVES OF MUSIC EDUCATION IN PRIMARY SCHOOL //Modern Science and Research. – 2023.–Т. 2.–№. 10. – С. 849-855.
31. Tajimuratova S. FORMATION OF STUDENTS'SKILLS OF INDEPENDENT PERFORMANCE THROUGH THE TEACHING OF ART HISTORY //Modern Science and Research. – 2023. – Т. 2. – №. 10. – С. 841-849.

32. Saginbaevna T. S. FORMATION OF STUDENTS'SKILLS OF INDEPENDENT PERFORMANCE THROUGH THE TEACHING OF ART HISTORY //Spectrum Journal of Innovation, Reforms and Development. – 2022. – Т. 9. – С. 386-392.
33. Sag'inbaevna T. S. Cultural Life in Uzbekistan during the Years of Independence //Spanish Journal of Innovation and Integrity. – 2023. – Т. 18. – С. 39-41.
34. Tajimuratova S. FORMATION OF STUDENTS'SKILLS OF INDEPENDENT PERFORMANCE THROUGH THE TEACHING OF ART HISTORY //Modern Science and Research. – 2023. – Т. 2. – №. 10. – С. 841-849.
35. Saginbaevna T. S. Management and study of culture and art. – 2022.
36. Тажимуратова Ш. С. САНЪАТШУНОСЛИК ФАНЛАРИНИ ЎҚИТИШ ОРҚАЛИ ТАЛАБАЛАРНИНГ МУСТАҚИЛ ИШЛАШ КЎНИКМАЛАРИНИ ШАКЛЛАНТИРИШ. – 2023.
37. Tajimuraova S. S. INFORMATION AND COMMUNICATIONS IN MANAGEMENT //Journal of Integrated Education and Research. – 2022. – Т. 1. – №. 5. – С. 509-511.
38. Qudenov R. QORAQALPOQ XALQ QO'SHIQLARI ASOSIDA YOSHLARNI TARBIYALASH //«ОБРАЗОВАНИЕ И НАУКА В XXI ВЕКЕ». – 2023.
39. Kudenov R. WAYS TO TEACH FOURTH GRADERS A SINGING LESSON //Modern Science and Research. – 2023. – Т. 2. – №. 10. – С. 225-232.
40. Kudenov R. METHODS OF CONDUCTING A MUSIC CULTURE LESSON IN THE FOURTH GRADE //Modern Science and Research. – 2023. – Т. 2. – №. 10. – С. 856-861.
41. Шыныбеков А. САМАРАЛИ НАТИЖАГА ЭРИШИШДА ЎҚУВЧИЛАР УЧУН ПЕДАГОГИК ВОСИТАЛАР //Евразийский журнал социальных наук, философии и культуры. – 2023. – Т. 3. – №. 11. – С. 76-79.
42. Shinibekov A. QORAQALPOQ MUSIQA MADANIYATIDA MILLIY OGZAKI IJODINING GAVDALANISHI //Miasto Przyszłości. – 2023. – Т. 39. – С. 204-206.
43. Shinibekov A. Historical and Social Events in Folklore Works from the Point of View of People's Relationships //Miasto Przyszłości. – 2022. – Т. 27. – С. 199-201.
44. Шыныбеков А. Қорақалпоқлар санъатининг сарчашмалари Шарқий Европа ва Осиё қадимий маданияти билан ҳамбарчас боғлиқлиги //Science and Education. – 2022. – Т. 3. – №. 12. – С. 910-915.